

Tot Hoorn was sy oock niet veel minder / daer sturven gemeenlijk tusschen de 20 en 30 menschen op een dach: en de Vrouwensteech tegens de Vrouwen Kerck over / sturf geheel leech datter niet dan één vrou alleenich overbleef".

Deze korte mededeling in de eerste druk van 1604, werd in latere drukken aanzienlijk uitgebreid. Het heet dan dat (niet de Vrouwen) maar "de Slijksteeg storf binnen 'sjaars tweemaal gantsch ledig, uitgenomen een vrouw, Lubbe genaemt, die alleen beijde reizen overbleef. Want eerst sturven de Burgers die daer woonden heel uijt, en daarna werden die hujsen die ledig stonden wederom gevult met gevluuchte Gulikers en Akenaers, en deze sturven ook schoon weg, datter niemant over bleef, uitgenomen de voornoemde vrouw".

In 1599 was er weer "een groote strenge Pestilentie die veel menschen weg nam", totaal tot en met de herfst en na een zomer "die ook 't meestendeel extra ordinair heet was" tussen de drie- en vierduizend, vooral "onder het arme volk", de kinderen het meest.

In 1602 was het opnieuw raak, en over een volgend jaar wordt een "somer die seer heet en droog was" gemeld en daarin "regneerden uitermaten vele sware vijerige siekten als Pesten, rood Melisoen en boose brandende Koortsen", die ditmaal "meest de goede Burgers self aanrandden, insonderheid vele sterke kloeke jongelieden, soo Mannen als Vrouwen van de voornaamste carrel van de stad".

De ziekte van 1826

Hoorn was eertijds zeker geen gezonde woonplaats, en het is niet onmogelijk dat tenslotte ook Klaas van Voorst zelf niet alleen aan de ouderdom - hij werd 81 jaar - maar evenzeer aan een epidemie ten offer is gevallen, toen hij op 4 juni 1826 overleed.

In de vijfde band van zijn manuscript immers vindt men twee merkwaardige bijlagen Ingebonden - en dat kan geen toeval zijn - die kort na zijn dood verschenen. Allereerst - uit november 1826 - een "Beknopt verslag van de ziekten welke te Hoorn zoowel als te Sneek waargenomen zijn", "een geringe geneeskundige bijdrage", geschreven door de Hoornse arts Th. A. Jorritsma en door dezen "Dienstvaardigen en Gehoorzamen Zoon eerbiediglijk als een blijk van hoogachting" opgedragen "Aan Den Besten Vader, Den Geneesheer A.A. Jorritsma te Sneek". En voorts een "Bijdrage tot de geschiedenis der thans in ons vaderland heerschende ziekte" ("die velen reeds ten grave heeft doen nederdalen") van twee jonge Rotterdamse artsen, G.J. Mulder en J.M.A. Roelants, die

in het najaar van 1826 in Hoorn te hulp werden geroepen omdat van de vier plaatselijke geneesheren er toen al drie, en weldra ook de vierde door de ziekte geveld waren.

Het zijn twee medische verslagen, die een boeiend beeld geven uit de praktijk in die dagen, waarin niet alleen sprake is van aderlatingen en bloedzuigers, van "een Spaansche vlieg in de nek, aan kuiten en dijen" of van een pap van "zuurdeeg met mosterd en azijn aan de voetzolen" maar ook van het gevolg van de toediening van "Tart.Potasf.Stib" (wat dat dan ook moge wezen) zijnde "ruime, ja somtijds ongelooflijke stoelgangen" en de zegeningen van ossengal "een aftreksel van roomsche kamillen".

Naast het medische bieden de beide brochures echter ook een aardig historisch aspect. "Nauwelijks verspreidde zich het gerucht dat het aantal zieken te Hoorn buitengewoon groot was", zo begint Jorritsma zijn reportage, "of zijne Excellentie de Staatsraad Gouverneur van Noord Holland trok zich met hoogstdeszelfs gewonen ijver en belangstelling in het lot zijner onderhoorigen, deze zaak aan, en verlangde, blijkens eene bij mij ontvangene missive van den heer voorzitter der geneeskundige kommissie, den Wel Edzg Heer P. de Sonnaville te Alkmaar omtrent de toedracht der zaak, de noodige inlichting te ontvangen".

Vandaar dus dit verslag over een ziekte die overigens geen voor den leek duidelijke naam krijgt en ook tamelijk goedaardig is verlopen. Er waren wel veel zieken (Jorritsma "bediende" bijv. van 1 tot 11 oktober 500 huisgezinnen met elk tenminste twee, maar soms wel zeven tot acht patiënten en "de overmatige drukten en zorgen benamen hem alle rust, zowel bij den nacht als bij den dag"; Mulder/Roelants spreken van ruim 1800 zieken), maar een dodelijke afloop kwam weinig voor het meest bij hoogbejaarden en kinderen.

Op 8233 inwoners stierven er tot en met november 1826 458 (tegen 277 in 1825) - de cijfers waren in juni en juli 28 en 25, in augustus en september 54 en 72, in oktober 79 en in november 65.

Kwade Dampen

Tot zover het gevolg, maar wat was de oorzaak? Jorritsma vertelt over het Hoorn van toen: "Vele straten vormen een gewelf over grachten - (men denke aan de Nieuwstraat) - waartoe men bij brand of andere omstandigheden den toegang krijgt door middel van luiken van hout.

In gemelde gewelfde grachten ontlasten zich de geheime gemakken der burgers, de gooten en rioolen der stad, hetgeen gevoegd bij het stilstaan des waters van